

Szerencsés Dániel

magyar filmdráma, 89 perc, 1982

A Mezei András azonos című regénye alapján forgatott film 1956-ban játszódik. A színes magyar filmdráma 1982-ben készült, és Magyarországon 1983. március 10-én mutatták be.

Szerencsés Dániel és barátja, Angeli Gyuri 1956 decemberében úgy döntenek, hogy elhagyják az országot. Dani szerelmes, a lány búcsúlevelében hívja, menjen utána, s ő el is határozza, szerencsét próbál a világban. Gyuri sorkatoná volt, a forradalom kitörésekor egységével a felkelők mellé állt, s félve a következményektől a menekülést tervezi. Vonatra szállnak sok más disszidálni

szándékozóval, az utasok közt sokféle emberrel találkoznak, élethelyzeteket, sorsokat ismernek meg. Eljutnak a nyugati határig, ahol egy szállodában várnak a teherautóra, ami átviszi őket Ausztriába. A kisvárosban Gyuri felkeresi az apját, aki börtönbüntetése után ide vonult vissza. A fiú rábeszéli apját, szökjenek együtt. A szállodában az apa felismeri a várakozók közt feljelentőjét, egykori munkatársát, de őt magát sem fogadják örömmel régi lakótársai, mert a Belügyminisztériumnál dolgozott. Néhány férfi félholtra veri a sötét utcán az Angelit besúgó utast, amit az idős férfi meglát és segítségére megy egykori ellenfelének. Gyuri meglátja, fegyvert fog apjára, aki elküldi, menjen nélküle. A menekülőknek a zenekar jelzi a teherautó érkezését, melyre végül a két fiú más-más okból, de nem száll fel. Elindulnak vissza a fővárosba, ahová csak Dani érkezik meg, mert Gyuri kiugrik a vonatból, meghal.

Díjak, elismerések:

XV. Magyar Játékfilmszemle (1983) – fődíj, színészi díj: Bodrogi Gyula, Törőcsik Mari, Végvári Tamás, alkotói díj Szakács Györgyi

36. Cannes-i Nemzetközi Filmfesztivál (1983) – FIPRESCI-díj

Magyar Filmkritikusok díja (1984) – Bodrogi Gyula – színészi díj

Zimbabwe, Nemzetközi Filmfesztivál (1985) – legeredetibb film

Gdansk, Nemzetközi Filmfesztivál (1986) – legjobb külföldi film

Alkotók

- Sándor Pál – rendező
- Mezei András – író
- Tóth Zsuzsa – forgatókönyvíró
- Bíró Zsuzsa – dramaturg
- Ragályi Elemér – operatőr
- Szakács Györgyi – jelmeztervező
- Selmeczi György – zeneszerző

Szereplők

- Rudolf Péter – Szerencsés Dániel
- Zsótér Sándor – Angeli Gyuri
- Margitai Ági – Szerencsésné
- Bodrogi Gyula – Angeli papa
- Földi Teri – Angeli anyja
- Törőcsik Mari – Erdélyiné
- Garas Dezső – Erdélyi
- Kern András – Kapás

16 éven aluliaknak nem ajánlott.

Alkotók

Sándor Pál

(Budapest, 1939. október 19. –)

Kossuth- és Balázs Béla-díjas filmrendező, forgatókönyvíró,
producer, érdekes és kiváló művész

A film világa már gyermekként megfogta, ám újságírónak készült. Az ELTE-re nem vették fel, így érettségi után a filmgyárba került, ahol laboránsként és felvételvezetőként dolgozott. 1959-ben felvették a Színház- és Filmművészeti Főiskolára, ahol rendezői szakon, Herskó János osztályában 1964-ben végzett. Pályája rövidfilmek és kisjátékfilmek rendezésével kezdődött, a szakmát Fábri Zoltán és Keleti Márton mellett tanulta meg igazán.

Első játékfilmje a *Bohóc a falon*, 1967-ben készült, a magyar filmek közt elsőként szólította meg a helyüket kereső tizenéveseket. Évekig tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, több mint tíz évig volt a Novofilm magyar–német filmproduktív vállalat ügyvezető igazgatója, 2000-ben létrehozta saját filmes cégét, a Filmstreetet. 2003-tól a Hunnia Filmstúdió vezetője. Rendezőként utoljára a *Noé bárkája* című filmet forgatta 2005-ben, azóta főként producerként vesz részt a filmkészítésben. Rangos nemzetközi szakmai elismerései közül a legjelentősebbek a Berliini Ezüst Medve-díj a *Herkulesfürdői emlék*, a Cannes-i FIPRESCI-díj a *Szerencsés Dániel* című filmekért. Megkapta a Prima Primissima díjat 2015-ben, és a Magyar Filmkritikusok Díja Életműdíját 2022-ben.

Mezei András

(Budapest, 1930. december 23. – Budapest, 2008. május 30.)

József Attila-, Arany János-díjas költő, író, szerkesztő

Négy polgárit és négy ipari gimnáziumot végzett, ezután vasesztergályos és lakatos lett. Izraelben élt 1949–1950 között, majd hazatérése után technikai érettségét szerzett, később szaktanári főiskolát végzett. 1951–1957 között tervező technikus volt. A Magyar Távirati Iroda gyakornoka lett, majd a Művelődésügyi Minisztérium sajtóosztályán dolgozott. Diplomáját 1966-ban kapta az ELTE-n. Az egyetemi évek alatt már az *Élet és Irodalom* rovatvezetője, majd főmunkatársa volt 1992-ig. Ettől az évtől alapító igazgatóként vezette a Belvárosi Könyvkiadót. Egy évvel később, 1993-ban megalapította a CET című folyóiratot, melynek főszerkesztője is volt.

Verseit a közéletiség jellemezte. A *Tűz-tánc* című, 1958-ban megjelent nagyhatású antológia költői csoportosulásához tartozott. Az *Újhold* folyóirat és az „elvont tárgyiasság” hatott lírájára. Verseiben az ókori kultúrák iránti vonzódás jeleit tapasztalhatjuk. Verseskötetei mellett regényeket is írt, a *Szerencsés Dániel* (1983) című művéből film is készült. Publicisztikai, esettanulmányai a magyar valóság kényes területeire irányítják a figyelmet, az *Ilyen gazdagok vagyunk?* (1981), a *Magyar kocka* (1984), amelyben Rubik Ernő találmányáról ír, és a *Ki beszél már Mexikóról?* (1986) a labdarúgás helyzetéről szóló művei a legismertebbek. *Hármaskönyv* címmel 2007-ben jelent meg összegyűjtött verseskötete.

Tóth Zsuzsa

(Budapest, 1940. augusztus 28. – 2012. augusztus 17.)

Balázs Béla-díjas forgatókönyvíró, dramaturg

A Hunnia Filmgyár berendezőjeként kezdte pályáját 1959-ben, majd Sándor Pál filmjeinél állandó tagja lett az alkotói stábnak forgatókönyvíróként, illetve rendezőasszisztensként. Rövidfilmek írója, dramaturgja 1961-től lett, játékfilmekkel 1967-től foglalkozott. A Hunnia Filmstúdiónál 1970 és 1995 között dramaturgként foglalkoztatták, ezután haláláig szabadfoglalkozásúként dolgozott.

Bíró Zsuzsa

(Budapest, 1933. június 16. –)

Balázs Béla-díjas dramaturg és forgatókönyvíró

Elsőre felvételt nyert a Színház- és Filmművészeti Főiskolára, ahol 1956-ban szerzett színházi és filmdramaturg szakon diplomát. Színházi gyakorlatát a Vígszínházban töltötte, berendező-másodasszisztensként pedig Makk Károly *Liliomfi* című filmjében dolgozott a főiskola utolsó évében. Már a diplomát megelőzően felvették a Hunnia Filmgyárba és a Vígszínházba is, a filmet választotta. Első, dramaturgként jegyzett filmje Herskó János *Vasvirág* című filmje volt 1958-ban, melyet Cannes-ba is meghívtak. Pályafutása során közel 70 nagyjátékfilmnek volt a dramaturgja. Sándor Pál, Simó Sándor, Gárdos Péter, Szász Péter, és Herskó János rendezők összes filmjének dramaturgja. Két könyve jelent meg a Liget Műhely Alapítvány kiadásában, *Mallarmé macskái* és *Apák mozija* címmel.

Ragályi Elemér

(Rákosliget, 1939. április 18. –)

Kossuth-, Balázs Béla-, Emmy-díjas,
érdemes és kiváló művész

Édesapja jogásznak szánta, ő mégis színésznek és operatőrnek jelentkezett, de nem sikerült a felvételi vizsgája. A Mafilmnél 1957-ben világosító, laboráns, segédoperatőr és felvételvezető lett. A Színház- és Filmművészeti Főiskolán Herskó János és Illés György osztályában 1968-ban szerzett operatőri diplomát. Főiskolásként fényképezte első dokumentumfilmjét Elek Judit rendezésében, majd első játékfilmjét is a rendezőnővel készítette 1969-ben. Az ún. „Illésiskola” egyik stílussteremtő alakja, kézi kamera-kezelése és

világítástechnikája a hetvenes években tette ismertté. A fiatal magyar rendezők keresett operatőre lett, Sándor Pál, Gazdag Gyula, Elek Judit állandó alkotótársa, de sokat dolgozott Rózsa Jánossal, Grunwalsky Ferencsel, András Ferencsel, Kovács Andrással, Révész Györggyel, Szomjas Györggyel is. Külföldre ment, s 1988-tól az Egyesült Államokban, s Európában dolgozott, a neve ismertté vált. A svájci rendező Xavier Koller *A remény útja* című filmjének operatőre volt, mely 1991-ben a legjobb idegen nyelvű film Oscar-díját nyerte el. Tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán 1982 és 1990 között. Rendezőként először 2005-ben állt a

kamera mögött, a *Csudafilm* című vígjátékot fényképezte is, majd 2007-ben a *Nincs kegyelem* című filmet rendezte, mellyel a Filmszemlén 2008-ban a legjobb rendezőnek járó díjat nyerte el.

Filmjei számos díjat nyertek, közöttük Oscar-díjat, Emmy-díjat is. A Magyar Filmszemlén hatszor ítelték neki A legjobb operatőr díját. Az Amerikai Operatőrök Szövetségének televíziós díját, a Cable ACE-t 1990-ben kapta meg. *The Josephine Baker Story* című HBO produkcióért. Jelölték még az ACE díjára a *Max and Helen* és a *Red King, White King* című munkájáért. Az Emmy-díj nyertes *Raszputyin* című filmnek is ő volt az operatőre, és az *A gyilkosok köztünk vannak* című film fényképezéséért is ACE-díjjal jutalmazták.

Szabó Magda *Az ajtó* című regénynek filmváltozatában együtt dolgozhatott Szabó Istvánnal, az utóbbi években Török Ferenc *1945* című történelmi drámája készítésében vett részt.

A Prima díjat 2014-ben, a Magyar Filmkritikusok Díja Életműdíját 2019-ben vehette át.

Szakács Györgyi

(Baks, 1951. március 1. –)

Kossuth-, Jászai Mari-,
és Hevesi Sándor díjas jelmeztervező

Kisgyermekkorát Szentendrén töltötte, majd a Gellérthegyen nőtt fel. Édesanyja a Váci utcában vezetett divatszalon. A divat, az esztétikum, a korszak Belvárosának világa és az irodalom hatottak rá kamaszként. A Kaffka Margit Gimnázium után, mivel ekkor jelmeztervezést még nem tanítottak, 1969-től a Budapesti Műszaki Egyetemen építészmérnök hallgató volt. Jelmeztervezőként 1974-től dolgozik. A színháztörténeti jelentőségű „nagy kaposvári időszak” összes jelentős előadásának tervezője. A jelmeztervezés újítója olyan előadásokkal, mint például az Ács

János rendezte *Marat halála* 1981-ben. A kecskeméti Katona József színház tagja volt 1976-tól 1979-ig, majd 1988-ig a Miskolci Nemzeti Színházban, ezután a Nemzeti Színházban dolgozott. A budapesti Katona József Színház tagja lett 1991-ben. A stuttgarti Theater Tri-Bühnének is tagja volt. Készített jelmezeket Lipcsében Muszorgszkij: *Borisz Godunov*, Lyonban Mozart: *Don Giovanni* című operákhoz. A Szabó István által rendezett *A napfény íze* című film jelmeztervezéséért Genie-díjra jelölték. A Duna Televízió portréfilmet készített róla 2007-ben.

Több mint 800 darabhoz tervezett jelmezeket magyar színházaknak, dolgozik külföldi teátrumoknak is. Filmes életműve sem marad el rendkívüli művészi minőségű, formanyelvteremtő színházi pályája mögött, játék- és tévéfilmekhez is készített jelmezeket. Válogatott csoportos kiállítása volt Prágában, 1982-ben Újvidéken, 1983-ban pedig Budapesten, a Múcsarnokban. Viselet és jelmez magángyűjteménye egyedülálló gazdagságú, fontos számára a múlt szépségeinek megmentése és megőrzése.

Selmezi György

(Kolozsvár, 1952. március 8. –)

Kossuth- és Erkel-díjas zeneszerző, zongoraművész,
karmester, operarendező, érdemes művész

Selmezi György Kolozsváron született. Anyja Selmezi Marcella zenepedagógus. Zenei tanulmányait már ötéves korában elkezdte, tanárai Tulogdy Sarolta, Guttmann Mihály, Szalay Miklós és Vermesy Péter voltak. 1971-ben nyert felvételt a bukaresti Zeneművészeti Főiskolára, ahol Halmos György és Oláh Tibor voltak a mesterei. 1975-ben Budapesten folytatta tanulmányait: a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán, Kadosa Pálnál tanult. 1976-tól 1977-ig Párizsban Pierre Boulez, majd 1979-ben – szintén Párizsban – Daniel Charles irányításával dolgozott. Közben, 1974-től 1975-ig a kolozsvári Állami

Magyar Színházban helyezkedett el karmesterként és zeneszerzőként, miközben számos rádió- és televíziófelvételt készített. 1976-ban Miskolcra költözött, ahol a Zeneakadémia miskolci tanárképző intézetében tanított. Megalakította és vezette a Miskolci Új Zenei Műhelyt, és a Miskolci Nemzeti Színház zeneigazgatója volt. Emellett még a budapesti 25. Színház zeneigazgatói posztját is betöltötte. Zeneszerzőként számos színpadi és filmzenét komponált. Az 1980-as években a budapesti Várszínház és a József Attila Színház zeneigazgatójaként tevékenykedett. Megalapította a Mérték Egyesületet, a Vetületek Kortárs Opera Fórumot, 1989-ben Budapesten újjáalakította a Camerata Transsylvania kamarazenekart, létrehozta a Budapesti Kamaraoperát. 1995-ben megalapította az Auris Társulat és Művészeti Alkotóközösséget, melynek azóta is művészeti vezetője. 1996 és 2000 között a szolnoki Szigligeti Színház zeneigazgatója volt, miközben a Kolozsvári Állami Magyar Opera állandó vendégkarmestere, 2004-től művészeti vezetője. 2002-től a Színház- és Filmművészeti Egyetem zenei tanszékének vezetője és a Nemzeti Színház zeneigazgatója.

Szereplők

Rudolf Péter

(Budapest, 1959. október 15. –)

Kossuth- és Jászai Mari-díjas színművész, rendező,
színházigazgató, kiváló művész,
a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja

Pedagógus szülők gyermekeként született Budapesten. Gyermekkorát Óriszentmiklóson, Vácdukán és Vácott töltötte. Tizennégy éves korában került újra Budapestre. A Móricz Zsigmond Gimnáziumban érettségizett. A Színház- és Filmművészeti Főiskolán Marton László és Valló Péter osztályába járt, gyakorlatát a Vígszínházban töltötte, ide szerződött a diploma megszerzése után, 1983-ban. Már főiskola alatt elkezdett filmezni, ekkor forgatta a *Cha-Cha-Cha*, a *Szerencsés Dániel* és a *Jób lázadása* című filmeket. A Vígszínházban 1998-ig dolgozott, a színházi munkák mellett folyamatosan szinkronizált, rádiózott, később szabadúszó lett. Az Új Színház művészeti vezetője volt 2003-tól 2005-ig. 2015-2016-ig a Centrál Színház tagja, 2020-tól a Vígszínház igazgatója. 1992–93-ban a Magyar Színészakadémia ügyvivője volt. Első filmes rendezése az *Üvegtigris* volt, amelyet Kapitány Ivánnal közösen rendezett. A közönségsikernek köszönhetően elkészítette a film második és harmadik részét is. Első színházi rendezése, a *Dühöngő ifjúság*, hosszú évekig ment a Pesti Színházban. A *Beugró* című szórakoztató televíziós műsor egyik főszereplője volt 2007 és 2011 között. Hangoskönyvek készítésében is részt vett. Producere és rendezője volt a *Kossuthkifli* című hatrészes történelmi filmsorozatnak, mely Fehér Béla regénye alapján készült. Török Ferenc *1945* című filmjében nyújtott alakításáért elnyerte a filmkritikusok díját és a Filmszemle legjobb férfi alakításáért járó díjat. A Színház- és Filmművészeti Egyetemen óraadóként oktatott filmes írókat, színészosztályokat.

Zsótér Sándor

(Budapest, 1961. június 20. –)

Kossuth-, és Jászai Mari-díjas színművész,
dramaturg, rendező

Már kisgyermekként érdekelte a színház világa, kamaszkorától rendszeresen járt színházba. Magyar-történelem szakra is jelentkezett, de felvették a Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturg szakára, s itt végzett 1983-ban. A főiskola alatt több filmszerepet is játszott, Esztergályos Károly, Sólyom András és Sándor Pál filmjeiben. Diplomamunkáját nem fogadták el, így nem kapott diplomát.

Ruszt József hívására a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház dramaturgja lett, majd 1985-ben a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. A Radnóti Miklós Színházban 1986-tól, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban 1990-től dolgozott dramaturgként.

Rendezéssel 1991 óta foglalkozik, 1992-1994 között a Miskolci Nemzeti Színház rendezője lett, majd visszatért Szolnokra, Spiró György igazgatása alatt, 1994-1996 között a Szigligeti Színház főrendezője volt. A Szegedi Nemzeti Színházhoz hívta Szikora János 1996-ban, majd 1999-ben a Radnóti Miklós Színházhoz szerződött, 2008 után az egri Gárdonyi Géza Színház tagja lett.

1996 óta a Színház- és Filmművészeti Főiskola (2000-től Színház- és Filmművészeti Egyetem) oktatója. 2002 óta adjunktus, 2008-tól docens. 2004-től színészosztálya volt, melyet Zsámbéki Gáborral közösen indított.

Több alkalommal elnyerte a Színikritikusok díját, operarendezőseiért 2004-ben megkapta a Nádasy Kálmán-díjat.

Margitai Ági

(született Weisz Ágnes)

(Budapest, 1937. július 12. –

Budapest, 2014. november 4.)

Kossuth-, Jászai Mari- díjas színművésznő, érdemes és kiváló művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja

Zsidó vallású családba született. Gimnáziumba nem járt, érettségi vizsga nélkül, Básti Lajos ajánlásával sikerült bekerülnie a Színház- és Filmművészeti Főiskola színész szakára. A főiskola elvégzése után, 1958-ban a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte pályafutását, ahol 1962-ig játszott. majd egy-egy évadot töltött a kecskeméti Katona József Színházban és a Petőfi Színházban.

A Miskolci Nemzeti Színházban 1965–1968 között, a Mikroszkóp Színpadon 1968-1970 között lépett fel. A Szegedi Nemzeti Színházba 1970-ben szerződött, két évad után a József Attila Színházba, onnan a szolnoki Szigligeti Színházba ment játszani 1978–1982 között. A Mafilm társulatának 1990-ig volt a tagja, majd 1990-től újra a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. A Győri Nemzeti Színház 1999-től foglalkoztatta, ezután szabadúszó lett. 1992–1996 között a Magyar Színészkamara ügyvivője. Érdekes, energikus, színes egyénisége, jellegzetes hangja drámai és vígjátéki szerepekben is kitűnően érvényesült. Legjelentősebb filmszerepét a *Circus Maximusban* alakította, de emlékezetesek még a Sándor Pál által rendezett *Herkulesfürdői emlék*, a *Szabadíts meg a gonosztól*, a *Ripacsok* és a *Szerencsés Dániel*, illetve Gazdag Gyula *Elveszett illúziók* című filmjében nyújtott alakítása is. Fialat rendezők is szívesen dolgoztak vele, szerepet kapott Alföldi Róbert *Nyugalom*, Kocsis Ági *Pál Adrienn* című filmjeiben. Török Ferenc *Senki szigete* című filmjében játszott utoljára. Szerettei körében, súlyos betegségben hunyt el.

Földi Teri

(Martonvásár, 1934. január 24. – Budapest, 2020. június 2.)

Jászai Mari- és Aase-díjas színésznő

A Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója volt 1951-től. Pályája elején a Földi Teréz nevet használta. Friss diplomás színésznőként 1955-ben a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött, majd a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett 1958-ban, ahol nagy Shakespeare-hősnőket alakított, s játszotta Molnár Ferenc *Olympiájának* főszerepét, Bródy Sándor *A tanítónő* című darabjának címszerepét is. A Vígszínház társulatának tagja volt 1964-től 1989-ig. Első szerepe a színházban Dolly, az *Anna Kareninában*, mellyel belopta magát a közönség szívébe. Olyan emlékezetes előadásokban szerepelt, mint a Székely Gábor rendezte *Macskajáték*, Szikora János által színpadra állított *Veszedelemes viszonyok*, Horvai Istvánnal készült *Az öreg hölgy látogatása*. Utoljára az Iglódi István által rendezett *Csókos*

asszony című operettben bővölte el a közönséget hangjával és táncával. Ezt követően több színházban is vállalt vendégszerepléseket, 2008-ig. Több filmben és tévéjátékban is szerepelt, az *Esős vasárnap*, a *Tüskevár*, a *Szerencsés Dániel*, a *Napló gyermekeimnek*, a *Szomszédok* és a *Konyec – Az utolsó csekk a pohárban* című alkotásokban játszott. 2000-2004 között az Aase-díj kuratóriumának tagja volt. 2020 júniusában hunyt el hosszú betegség után.

Bodrogi Gyula

(született Buzik Gyula)

(Budapest, 1934. április 15. –)

Kossuth- és kétszeres Jászai Mari-díjas színművész,
rendező, színházigazgató, érdemes és kiváló művész, Prima
díjas, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja,
a Nemzet Színésze

Angyalföldön született, édesapja fia születése előtt egy nappal rekatolizált, miután 1929-ben (házasságkötése évében) áttért az izraelita vallásra. Saját és három gyermeke nevét 1948-ban magyarosította Bodrogira. Bár már gyerekként is szerette produkálni magát – saját bevallása szerint 9 évesen lépett fel először Pápán, egy háborús darabban –, mégis iskolás korában még matematikatanárnak készült. A VIII. kerületi Bezerédi utcai Általános Iskolába járt, majd a Vörösmarty Mihály Gimnáziumban érettségizett. Pályáját azután 17 évesen néptáncosként kezdte, 1951-1954 között a SZOT együttesének szólótáncosa volt. 1954-ben a Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója lett. Több fegyelmet kapott, egyszer el is tanácsolták a főiskoláról, csak Básti Lajos közbenjárására kerülhetett vissza.

Diploma után a József Attila Színház tagja volt 1982-ig, majd a Vidám Színpad művészeti igazgatója és rendezője volt 1996-ig. A következő évben igazgatónak választották, ahol 2001-es lemondásáig vezette a társulatot. Egy évig szabadfoglalkozású volt, 2003-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött.

Pályakezdőként elsősorban karakterszerepeket játszott, majd felfedezték komikusi tehetségét is, kiváló táncudását zenés darabokban kamatoztatta. Emlékezetes alakítást nyújtott az *Imádok férjhez menni*, az *Egy szerelem három éjszakája*, *A kaktusz virága*, *A Koldusopera*, a *Charley nénye*, illetve a *Kabaré* című darabokban. Filmvászonon még főiskolásként tűnt fel az 1957-ben készült *Külvárosi legenda* című filmben. Könnyed természetessége, mély jellemábrázolása a közönség kedvencévé tette. Emlékezetes alakításai a *Házasságból elégséges*, a *Hattyúdal*, a *Húsz óra*, a *Szépek és bolondok* című filmek is. A televízióban is sok szerepet kapott, többek között a *Linda*, a *Doktor Balaton* című sorozatokban. Az ő hangján szólaltak meg a népszerű mesehősök, mint például Süsü, illetve a *Kérem a következőt!* Csőrmestere.

Szenvedélyes vadász és szakács, hobbijairól több könyvet adott közre, többek közt *A vadász néha főz is* és *Vadakat mesélek* címmel. Az idős Kittenberger Kálmán szerepét örömmel vállalta a híres vadászról készült filmben.

Törőcsik Mari

(születési név Törőcsik Marián)

(Pély, 1935. november 23. –Szombathely, 2021. április 16.)

Háromszoros Kossuth-, kétszeres Jászai Mari- és Balázs Béla-díjas
színésznő, érdemes és kiváló művész,
a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja,
a Nemzet Színésze és a Nemzet Művésze

1935-ben a Heves megyei Pély községben született Törőcsik Marián néven, egy katolikus család öt gyermeke közül másodikként. Szülőfalujában élt 15 éves koráig. Nagypja kis mozi üzemeltetett Pélyen, ahol Marián sok filmet

nézett, gyermeki ábrándjaként híres színésznő akart lenni. Középiskolai tanulmányait – anyja és nővére példáját követve – Egerben a Szent-Orsolya-rend iskolájában és az angolkisasszonyok bentlakásos intézetében végezte. Az államosításkor, az apácarendek feloszlásával iskolája megszűnt, a békéstarhosi zenei gimnáziumba jelentkezett, előfelvételt nyert, de végül inkább a budapesti Alkotmány utcai közgazdasági gimnáziumba iratkozott be, ahol jeles érettségivel végzett.

A Színház- és Filmművészeti Főiskola operett szakos növendéke volt 1954-1958 között. A születésekor kapott Törőcsik Marián helyett a Törőcsik Mariann nevet használta, de Fábri Zoltán kérésére, Krencsey Marianne javaslatára „Mari” lett, hogy a nézők könnyebben megjegyezzék a nevét, és ne keverjék őket össze. Más forrás szerint a „Mari” művésznevet Hegyi Barnabás, a *Körhinta* operatőre javasolta, Jászai Marira hivatkozva. A főiskola után a Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol első nagy sikerét az 1968-ban a Katona József Színházban (akkor a Nemzeti kamaraszínháza) bemutatott *Varsói melódia* című darabban aratta. Ekkor figyelt fel rá igazán a szakma és a közönség is. Még főiskolásként forgatta 1955-ben a *Körhinta* című filmet, melyet 1956-ban Cannes-ban Arany Pálma-díjra jelöltek. Díjat nem kapott a film, de Törőcsik Mari ezzel vált országosan és nemzetközi szinten is ismertté. A *Déryné hol van?* című filmben nyújtott alakításáért 1976-ban elnyerte a legjobb színésznőnek járó díjat a Cannes-i Filmfesztiválon. A filmet férje, Maár Gyula rendezte, és az Amerikai Egyesült Államokban, Olaszországban és Franciaországban is vetítették a mozik. Ő volt 1979-80-ban a győri Kisfaludy Színház művészeti vezetője. Ezt követően a Mafilm színtársulatához csatlakozott, majd 1990-1993 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. A Thália Színház igazgatója volt 1993–94-ben.

A Magyar Színészkamara elnöki tisztségét 1989-1992 között töltötte be, mellette az Aase-díj kuratóriumi tagja volt 1989-1994 közt. Tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán docensként. A Nemzeti Színházhoz 2002-ben szerződött, a társulatnak haláláig tagja volt.

Egy kórházi rutinvizsgálat közben 2008-ban összeomlott a vérkeringése, a szíve megállt, kómába esett. Sikerült újraindítani a szívműködését, és mélykómában altatni, napokig küzdöttek az életéért. Csodával határos módon tudata, emlékezőképessége, mozgásképesége visszatért. Emberfeletti akarat- és életerővel gyógyulni kezdett. A 2009-es Filmszemle megnyitóján mondta: „Nagyon messziről jövök. De visszajöttem.” Ezek után még számos darabban, filmben játszott, 2017-ben lépett utoljára színpadra.

Velemi otthonába 2018-ban tért haza, abban az évben választották a település díszpolgárának.

Törőcsik Mari a magyar kulturális élet legtöbbet díjazott művésze volt. Azon kevesek egyike, akik díjat nyertek a Cannes-i Filmfesztiválon. A Forbes 2017-ben őt választotta a kultúrában 4. legbefolyásosabb magyar nőnek.

Garas Dezső

(születési név Grósz Dezső)

(Budapest, 1934. december 9. – Budapest, 2011. december 30.)

Kossuth- és kétszeres Jászai Mari-díjas színművész,

érdemes és kiváló művész, rendező,

a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, a Nemzet Színésze

Édesapja zsidó vallású volt, édesanyja pedig régi, római katolikus családból származott. A szülők megegyezése szerint Dezső fiuk apja vallását kapta, csak a holokauszt kezdetén keresztelkedett ki. Gyermekkorában egy operáció után nem sokkal leállt a légzése, gégemetszést hajtottak végre rajta, s a beavatkozás során a hangszála is károsodott, ezért szükség volt hangjának folyamatos és intenzív ápolására. A Színház- és Filmművészeti Főiskolán tanult 1953-tól 1957-ig, majd Major Tamás a Nemzeti Színházhoz szerződtette. A Madách Színházban 1965-1976 között játszott, majd egy évadot a 25. Színházban töltött. A Mafilm társulatának tagja 1977-1980 közt volt, majd 10 évig a Népszínházban játszott. A szolnoki Szigligeti Színház társulatában 1993-ig volt, majd szabadfoglalkozású színész lett. Két évadig a Művész Színház vendégművészeként, 1999-2002 között a budapesti Katona József Színházban játszott. A Vígszínházhoz 2003-ban szerződött egy évadra, 2004-től haláláig újra a Nemzeti Színház művésze volt. 1990-ig a Magyar Színházművészeti Szövetség tagja volt.

Filmes pályafutása 1954-ben, az azóta legendássá vált *Liliomfival* kezdődött. A *Régi idők focija* című filmben Minarik Ede gőzmosóást játszotta, akinek „Kell egy csapat” mondásából szállóige lett. Országos sikere volt az *Abigél* című filmsorozatban König tanár úrként. Évekig játszott a Magyar Televízió *Életképek* című sorozatában

is. Szerepelt a 80-as évek számos meghatározó filmjében, köztük Sándor Pál *Szerencsés Dániel*, Gárdos Péter *Uramisten* és *Szamárköhögés* című alkotásaiban. A 90-es években játszott többek közt Gárdos Péter, Jancsó Miklós, Makk Károly és Sándor Pál filmjeiben, a 2000-es években már kevesebb filmet forgatott.

Filmrendezőként 1989-ben, *A legényanya* című politikai szatírával mutatkozott be. Színházban többször is rendezett. A Játékszínben az *Őrült nők ketrecét*, és az *Ember tragédiáját* bábelőadásként állította színpadra, a Nemzeti Színházban az *Anyám, Kleopárta* című darabot vitte színre.

Sokoldalú, fanyar egyéniség volt: gyakran alakított ironikus, groteszk, végtelenül emberi, kiszolgáltatott figurákat. Maximalista volt, másoktól is a maximumot várta el, nehezen viselte a hozzá nem értés.

Kern András

(Budapest, 1948. január 28. –)

Kossuth- és Jászai Mari-díjas színművész, érdemes és kiváló művész, rendező, író, énekes, humorista, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja

Budapesten, a Sziget utcai Általános Iskolába járt. Az 1962-es *Ki mit tud* műsorban tűnt fel paródia-számával, amelyet osztálytársával, Pintér Gáborral adott elő. Három évvel később 1965-ben egyik barátjával forgatott amatőrfilmje, a *Mi lesz?* elnyerte a XIII. országos amatőrfilmszövetség díját. Gyermekszínészként már 1958-ban szerepelt a Kazán István rendezte *Kaland az Állatkertben* című rövid játékfilmben.

A Színház- és Filmművészeti Főiskolán 1970-ben végzett, majd a Vígszínházhoz szerződött, melynek jelenleg is társulati tagja. Emlékezetesek Miller *Közjáték Vichyben*, Déry Tibor *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*, Sütő András *Álomkommandó*, Woody Allen *Játszd újra, Sam!* című darabokban nyújtott alakításai.

Korai filmjei közé tartozik Révész György *Hogy állunk, fiatalember?*, Sándor Pál *Sárika, drágám*, majd a Keleti Márton rendezte *Fuss, hogy utolérjenek* című filmek. Ezután Maár Gyula *Déryné, hol van?* című alkotásában kap szerepet. Nagy sikert hoztak számára a 80-as évektől forgatott akciófilmek, melyben Kardos doktorként játszott Bujtor Istvánnal. A közönségfilmek mellett ezekben az években forgatta Sándor Pállal a *Ripacsok*, a *Szerencsés Dániel*, Bacsó Péterrel a *Te rongyos élet* című filmeket is. Rendezőként és forgatókönyvíróként elkészíti a *Sztracsatella* és *A miniszter félrelép* című filmeket.

Rendszeresen ír és lép fel a Rádiókabaréban, több népszerű tévéműsor vendége volt. Szinkronszínészként Woody Allen filmjeiben a legismertebb, de a hangját hallhatjuk Dargay Attila *Lúdas Matyi*, Szaffi, Ternovszky Béla *Macskafogó* című animációs filmjeiben is. Négy hanglemeze jelent meg. Hangoskönyveket is előad, többek közt Rejtő Jenő műveit ismerhetjük meg felolvasásában. Édesapja Kern István író, ifjúsági regénye *Csata a hóban* címmel 1963-ban jelent meg.

Érdekességek, kulisszatitkok

Tudta-e?

- A stáb a vonatút felvételével kezdte a film forgatását. Sándor Pál azt mondta a színészeknek, hogy aki jó, azt magával viszi a szállodába, ahol a film harmadik harmada játszódik.
- A film külső forgatási helyszíne Veresegyház, a vasútállomás – ahol a disszidálók leszállnak – a mellette lévő településről, Csomádról kapta a nevét, így lett Mocsád a filmbéli állomás neve.
- Rudolf Péter dédnagyapja, Bálint János Nagyváradon végzett színiiskolát. Zilahy Lajos *Süt a nap* című darabjában rendezte az akkor még gyermek Major Tamást, aki a filmben Rudolf Péter nagyapját alakítja.
- A film néhány vonaton játszódó jelenetének utófelvétele májusban volt, a zöldellő fák mindig belátszódtak, ami a télen játszódó filmbe nem illett. Végül az alkotók kerestek egy embert, aki az ablakokat szappannal vont be, és jégvirágot rajzolt rá.

- A szálloda egy hatalmas díszlet volt, amit Óbudán, műteremben építettek meg, Kovács Attila a moszkvai metró állomásainak képe alapján tervezte.
- A film elkészülte után két alkotótársa, a forgatókönyvíró Tóth Zsuzsa és a vágó Kármentő Éva – akikkel hosszú évekig együtt készítette filmjeit – befejezték a közös munkát a rendezővel.
- A film plakátját betiltották, a rendező 1989-ben adatta ki újra.

Mitől különleges?

Az 1956-os forradalom után körülbelül 200 ezer ember hagyta el Magyarországot. A film nem a harcokról, a forradalomról, hanem annak utóhatásáról és erről az emigrációs hullámról szól. A rendezőnek a történelmi háttér apropó arra, hogy feltehesse a szocializmusban és napjainkban is újra aktuális kérdést: menni vagy maradni? A rendező a saját életéből merített ihletet: 1956 decemberében ő is ott állt a Keleti pályaudvaron a Bécsbe készülő tömegben, de végül nem szállt fel a vonatra. Filmjével azt akarta megfogalmazni, mi köti Magyarországhoz, miért nehéz itt hagyni a hazát. A film naiv főhőse, Szerencsés Dániel is ezzel a kérdéssel küzd, de ő még nem képes tudatosan megfogalmazni a válaszokat, csak érzi, hogy valami ideköti: az ismerős ízek, szagok, emberek, a nyelv, a kultúra. A film gazdag tárházát nyújtja a Magyarországot elhagyó karaktertípusoknak.

Hogyan készült?

Sándor Pál egy 1956-ban játszódó történet forgatókönyvén dolgozott egy íróval, már a címe is megvolt, ám a szerző meggondolta magát, s közölte a rendezővel, hogy nem akar vele filmet csinálni. Akkoriban olvasta Mezei András egy novelláját, ami nagyon tetszett neki. Felhívta, kitalálták Angeli Gyuri figuráját, majd az író elment Sopronba és a határhoz anyagot gyűjteni, s megírta a forgatókönyvet. Sándor Pál a kisregényt állandó alkotótársaival, Tóth Zsuzsa forgatókönyvíróval és Bíró Zsuzsa dramaturggal átírta, a könyvből csak a neveket és az alapszituációt tartották meg. Rudolf Péterre a *Cha-cha-cha* című filmben figyelt fel, Zsótér Sándor pedig abba a dramaturgosztályba járt, amelyikbe Bíró Zsuzsa fia is járt. A forgatókönyv folyamatosan alakult a forgatáson: éjszakánként Sándor Pál a két Zsuzsával újraírta a másnapi jeleneteket az alapján, hogy mi működött a forgatáson és mely színészek között volt a legerősebb a kémia.

A *Szerencsés Dániel* fél évig be volt tiltva, mert az elfogadó bizottság több kifogást is emelt a film ellen. Nehezményezték, hogy az egyik főhőse forradalmár, hogy a fiúk heccelik a Magyarországon állomásozó orosz katonákat, és hogy a film végén a vonat berohan egy alagútba, amit feltehetőleg az 1956 utáni Kádár-korszak kritikájaként értelmeztek. A filmben végül csak az orosz katonák jelenetét kellett megvágni, amelyben Szerencsés Dániel azt mondja az oroszoknak, hogy „Örültünk, amikor bejöttetek, de csak '45-ben”. (A forgatókönyvben eredetileg ledobták a fiúkat az oroszok a teherautóról, amire felkérdztek.)

Ragályi Elemér szűk térben mozgó operatőri munkája (különösen a hosszú snittben felvett pályaudvari jelenet, amelyben a tömeg felszáll a vonatra) operatőri bravúr.

Egy emlékezetes jelenet

A vonaton a külföldre tartó, disszidáló emberek széles panoptikumát tárja elének a rendező. A vonat egyszerre eszköze és szimbóluma az emigrációnak: benne a társadalom számos rétege sűrűsödik össze. Van, aki a jobb élet reményében igyekszik nyugatra, van, aki a rendszer elől menekül, s van, akit az örökös politizálás nyomaszt. A vonat zártsága, zsúfoltsága egyben a rendszer fojtogató levegőjét is megteremti, amelyből nézőként is szabadulni szeretnénk. Az összekovácsolódott utasok egyként éneklik el a *Himnusz*t, amely a magyarországi életeket, egzisztenciákat hátrahagyva különösen megható. Ebben a jelenetben hangzik el a film egyik kulcsmonológja is: „Itt muszáj hazudni. De legalább be kellett volna tartani a játékszabályokat. Minden hazugsághoz kellett volna legalább egy kacsintás. Hogy mi is tudjuk, ők is tudják. Legalább azt tudatták volna velünk, hogy nem vagyunk hülyék. Csak szerencsétlenek.”

Filmplakát

SZERENCSE S DÁNIEL

Sándor Pál új filmje
Fényképezte: Ragályi Elemér

MAFILM-HUNNIA FILMSTÚDIÓ

Ötletek a filmnézés előtti, felvezető beszélgetéshez

Bevezetesként röviden mutassuk be a kisregény íróját, Mezei Andrást, és a film rendezőjét, Sándor Pált, megemlítve néhány általa rendezett, jelentős alkotást. Beszéljünk a szereplőkről, említsük meg azokat a filmeket, amelyekben kiemelkedő szerepet nyújtottak. A vetítés előtti napokban a kisregényt ajánlhatjuk olvasásra az érdeklődőknek.

Témajavaslatok:

- Milyen történelmi események, élethelyzetek vezettek a forradalom kitöréséhez?
- Hogyan kezdődött a forradalom, milyen szerepe volt Nagy Imrének?
- Kik voltak a forradalom ismert alakjai, a „pesti srácok”, a Corvin köziek? Milyen fegyverekkel harcoltak, hogyan sikerült fegyverhez jutniuk?
- Melyek a forradalom jelentős helyszínei Budapesten, az országban?
- Miért volt rettegett, hogyan működött az államvédelmi szervezet, az ÁVH?
- Hogy viszonyult honvédség a forradalomhoz?
- Mi történt a forradalom utáni megtorlások, tárgyalások során?

Történelmi háttér

Az októberi forradalom kirobbanása és Nagy Imre

A film szereplőinek mondatai, reakciói úgy lesznek érthetőek, ha megismerjük a forradalom eseményeit, résztvevőit, a társadalmi körülményeket.

Az egyetemisták által 1956. október 23-ra szervezett tüntetéshez sokan csatlakoztak, a Parlamenthez már mintegy kétszázezren vonultak fel. A reformista ellenzék elveszítette irányító szerepét, nem érzékelték a tömeg hangulatát. Nagy Imre korábbi reformista miniszterelnöki tevékenysége, majd leváltása és kizárása a pártból, szembenállása a sztálinistákkal, széles körben tette elfogadottá. Ezt az is mutatta, hogy a tüntetés egyik követelése volt az ő kormányfői kinevezése. Az Országház erkélyéről mondott beszéde csalódás volt a várakozó tömegnek, elutasítóan fogadta, részben mert követeléseiket figyelmen kívül hagyta. Nem volt vezető, ezért ígéretet nem tehetett, csak bizalmat kért és nyugalomra intett. Felszólítása ellenére a tömeg nem oszlott szét, tovább vonultak. A Magyar Rádió épületénél nőtt a feszültség, mert az egyetemisták által szerkesztett követeléseket nem olvasták fel. A tömegek csatlakoztak a már ott várakozókhoz Gerő Ernő beszédét követően. A növekvő tömeg visszaszorítására érkezett ÁVH-s és katonai csoportok könnygázt és tűzoltó fecskendőket vetettek be. A tüntetők visszadobták a fel nem robbant gránátokat és még téglákat is, este 9 óra körül dördültek el az első lövések feljűk. Az elégedetlen emberek nem hátráltak, sőt a hír gyorsan elterjedt a városban, és az erősítésként küldött katonai alakulatokat lefegyverezték. Gyárak raktáraiból zsákmányolt fegyverekkel megkezdték a Rádió ostromát, ezzel a tüntetők már felkelőkként harcoltak a katonák ellen. A felkelés hatására október 24-e hajnalán a párt Központi Vezetősége Nagy Imrét megválasztotta miniszterelnöknek. A döntéseket ennek ellenére továbbra is a sztálinisták hozták. Nagy Imre abban bízott, hogy a vezetés radikális átalakítása nélkül, a reformpolitika felújításával sikerül megvalósítani a demokratikus törekvéseket, de ezek a reformok már nem voltak elegendőek a követelések teljesítéséhez. Bár maradt elégedetlenség, de a rend helyreállítása október utolsó napjaiban erősítette a kormány iránti bizalmat. A felkelők továbbra is ragaszkodtak a 16 pont érvényesítéséhez, így a többpártrendszer bevezetéséhez. Mikor Nagy Imre bejelentette az egypártrendszer megszüntetését, elismerték miniszterelnöknek. Elfogadása tovább erősödött a Varsói Szerződésből történő kilépés, és az ország semlegességének bejelentésével.

Az ÁVH és működése

Az eredetileg kis létszámú, szedett-vedett, belső rivalizálástól gyötört Politikai Rendészeti Osztály a kommunista párt félelmetes terrorszervezetévé alakult át. Olyan önálló hatalommal bíró intézménnyé, amelytől joggal tarthatott a párt vezetőinek egy része is. Az ÁVH titkosszolgálati módszerekkel szerzett információkra alapozódó tevékenysége már 1946-1947 folyamán kiterjedt a kommunista pártra is.

A szervezet közvetlen irányítását és felügyeletét Rákosi Mátyás, illetve a pártvezetés legszűkebb köréhez tartozók látták el, noha létrehozásakor „státusát” még úgy határozták meg, hogy az „ÁVH egy speciális szerv, a KV szerve”.

Az ÁVH 1948-tól végezte – szovjet példát követve és a szovjet tanácsadók hathatós támogatása közepette – a különböző koncepciók perek megszervezését és megrendezését. 1950-től kezdte kiépíteni az ÁVH az internálótáborok új rendjét, átvette az ország börtöneit, intézte a kitelepítést, őrizte a határokat és kifejlesztette a társadalom minden életmegnyilvánulását ellenőrizni igyekvő működési rendjét, a kommunista párt totális diktatúráját.

Az ÁVH működése igen költséges volt, s a háború okozta károk és a hiánygazdaság a működés fedezetét igen bizonytalanná tette. A belügyminisztérium működtetésére adott költségvetési támogatás – melynek az ÁVH jelentékeny részét kapta – semmiképp nem volt elegendő a szervezet fenntartásához. Ezért tagjai (sokszor saját zsebre is) különféle gazdasági melléktevékenységekbe fogtak, mint például a zsarolás. A kivándorolni szándékozó nagytőkéseknek például útlevelet állítottak ki, cserébe viszont lefoglalták ingó értékeiket (festmény, bútor, technikai eszközök). Az így befolyt összegeknek azon része, melyről az ÁVH precíz elszámolást vezetett, névértékben 13 millió 160 ezer forintba rúgott. Az ÁVH mellesleg pénzmosással is foglalkozott, az utóbbi tevékenysége során megforgatott összegeket azonban kevésbé precízen tartotta nyilván, s így azoknak némely esetben nyoma veszett. Az ilyen összegek sokszor magánvagyonná alakultak át. Bár az ÁVH nyíltan hirdette a „fasiszták elleni harcot”, az emberei között valójában sok korábbi nyilas is működött, akiket 1945-ben szerveztek be, részben elfogott személyekből, részben a párt szétesése után onnan átszivárgott tagokból és emberekből. Sok ÁVH-s vett részt az 1956-os forradalom leverésében.

Két ÁVH-s börtön volt Budapesten: az Andrásy út 60-ban volt az ÁVH székháza, amelyhez pincebörtön kapcsolódott. Ma a Terror Háza Múzeum működik az épületben, a másik pincebörtön a Belgrád rakpart 5-ben volt. Ma a Fővárosi Főügyészség található itt. Az ÁVH négy internálótábor is vezetett: Recsken, Kazincbarcán, Kistarcsán és Tiszalökön.

Az ÁVH hírhedt volt kegyetlenségéről és különösen durva módszereiről. A kihallgatások során a legembertelenebb fizikai, lelki kényszert alkalmazták a letartóztatottakkal szemben. Általános volt a vég nélküli kifárasztás, verés, gúzsbakötés, összerugdosás, földre teperve talpalás, éheztetés, az őrizeteseik fejére rögzített csöpögtető berendezéssel való sanyargatás, éjjel-nappal bilincsben tartás, alvásmegvonás. Az egyik legszörnyűbb dolog volt a Rákosi utasítására a papok kihallgatása céljára használt árammal telített feszület, melyet az őrizetbe vett papokkal megcsókoltattak. Az ÁVH-s pincebörtönökben esetenként kikapcsolták az elektromos szellőzést. A lelki kínzások egyik példája a hozzátartozók, feleség, gyerek vagy az idős szülők megkínzásával való fenyegetés volt. Az örök a Farkas Mihálynak tulajdonított jelmondat szellemében dolgoztak: „Ne csak őrizd, hanem gyűlöld is!”

A közzgondolkodásba ekkor került a „csengőfrász” fogalma (az ÁVH emberei többnyire éjszaka csöngettek be, majd rontottak a kiszemelt lakásába), a ház előtt többnyire fekete autó várakozott az áldozatra.

Amikor 1953-ban megkezdődött az ÁVH-vezetők elleni fellépés, sokan közülük inkább öngyilkosságot követtek el, tudván azt, hogy mire számíthatnak volt kollégáiktól.

Szovjet ösztönzésre a minisztertanács 1953. július 17-i ülésén előírta az ÁVH, mint önálló szerv megszüntetését és a BM-mel történő összevonását. Az Államvédelmi Hatóság a Belügyminisztérium szervezeti rendjébe, a megyei államvédelmi osztályok a megyei rendőrkapitányságok alárendeltségébe kerültek. A Belügyminisztérium látta el ezután az államvédelmi, határőrizeti, karhatalmi, rendőri, büntetés-végrehajtási, légoltalmi és tűzoltósági feladatokat.

A határozat nem került nyilvánosságra, titokban tartása pedig még az államapparátuson belül is félreértéseket okozott. A zavarhoz feltehetően hozzájárult, hogy bár az ÁVH szervezeti önállóságát formálisan valóban felszámolták, az államvédelmi rendfokozatok mindvégig használatban maradtak, s az államvédelmi osztályok különállása az egységes Belügyminisztériumon belül is szembetűnő volt. A belügyi ÁVH-sok között 1956 nyarára egyre nagyobb lett a nyugtalanság. Újult erővel jelentkeztek a nép „rendszerellenes” megnyilvánulásai, amelyeket korábban keményen megtoroltak, de most a reformok és a párt belső viszáljai miatt nem léphettek fel ellenük. A Belügyminisztérium keretein belül is egyre inkább eltűnt a különbség a rendőrség és az ÁVH között.

Piros László belügyminiszterként az SZKP XX. kongresszusa után a magyar politikai és hatalmi harcban, mint a Belügyminisztériumba integrált Államvédelmi Hatóság vezetője is, „igazodni próbált” hol Rákosihoz, hol pedig Nagy Imréhez. Ingadozása az irányítása alá rendelt erőszakszervezetek széttörlését segítette elő.

Megkezdődtek az iratmegsemmisítések, az 1956. október 19-i miniszteri parancs szerint.

A forradalom alatt a Hatóság testületileg szétesett, egyes tagjai „illegálisba vonultak”, mások a karhatalomban vállaltak szerepet, vagy a szovjet csapatokhoz csatlakozva vettek részt a forradalom leverésében, résztvevőinek felkutatásában és őrizetbe vételében.

1956. október 25-én a Parlament előtt lövöldözés tört ki, a Földművelésügyi Minisztérium Alkotmány utcai sarkán a tetőről gépfegyvertűz alá vették a téren barátkozó magyar polgárokat és szovjet kiskatonákat. A Kossuth Lajos teret megtöltő szovjet tankok más célpontot hirtelen nem találván, nehézgéppuskáikkal lőni kezdték a menekülő tömeget. A provokációért, tömegvérengzésért egy ÁVH-s különítmény volt a felelős, ezért az Elnöki Tanács még aznap este rendeletileg feloszlatta a BM alá rendelt Államvédelmi Hatóságot. Az ÁVH-s sorkatonákat azonban nem szerelték le, hanem rendőr-egyenruhába bújtatták őket. Nagy Imre 1956. október 28-án rádióbeszédében bejelentette az ÁVH felszámolását, és ígéretet tett a demokratikus rendőrség megszervezésére.

1956. november 4-e után a szovjetek támogatásával titokban megindult az államvédelem újjászervezése is. Ehhez a párt és a kormány egyes vezetői részéről is támogatást kaptak, Kádárék azonban nyíltan nem vállalhatták fel ezt a népszerűtlen feladatot, ráadásul egy új ÁVH potenciális veszélyt jelenthetett Kádár számára. Münnich Ferenc miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők főparancsnoka 1956. november 7-i rendeletében megtiltotta az államvédelmi szervek újjászervezését, és a tilalom ellenére addig felállított államvédelmi szervek haladéktalan felszámolására adott utasítást. Minden ÁVH-alkalmazottat 1956 decemberében elbocsátottak és felülvizsgálat alá vetettek, amelynek az volt a célja, hogy kiderítsék, az illető részese volt-e az elkövetett törvénytelenéseknek. A felülvizsgáló bizottságok „látszat munkát végezhetek” mivel csaknem a teljes korábbi ÁVH-s állományt igazolták és alkalmazták.

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1961-ben újra napirendre tűzte az ÁVH-sok felelősségre vonásának kérdését, és 1962 augusztusában elfogadott határozata végre nevében nevezte a fő felelősöket, és ország-világ elé tárta az egykori Államvédelmi Hatóság által elkövetett szörnyűségeket. Azonban nemcsak bírósági felelősségre vonásra nem került sor, de a teljes igazság feltárása is elmaradt. Így például el kellett hallgatni Kádár János Rajk-perben játszott kétes szerepét és a szovjet tanácsadók tevékenységét is.

Az állambiztonsági rendőrség – igaz, hogy csak látszólag – a diktatúrával együtt bukott el 1956 októberében. A forradalom leverése után a Kádár János nevéhez fűződő restauráció időszakában állambiztonsági szolgálatot a Belügyminisztérium keretében szervezték újjá, II. (Politikai Nyomozó) Főosztály néven. Ebben a szervezetben még megtalálható volt az ÁVH számos korábbi tagja.

A kádári konszolidáció részeként 1962 augusztusában a pártvezetés kizárta a rákosista vezetőket, elítélte a leginkább kompromittálódott ÁVH-s tiszteket. Az állambiztonsági feladatok ellátására létrehozták a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségét, ezen belül a továbbiakban a belső elhárítással a III/III. Csoportfőnökség foglalkozott.

A honvédség a forradalom idején

A film egyik szereplője, Angeli Gyuri katona, mivel átállt a forradalmárok mellé menekülnie kell az országból. A forradalom kirobbanásakor a Honvédelmi Minisztérium nem adott határozott utasítást az egységeinek. Az eligazításra váróknak annyit mondtak: „Cselekedjék belátása szerint”. A rádióban elhangzó ellentmondásos közleményeik csak fokozták a hadseregben a zavart. A parancsnoki kar elbizonytalanodott, az alakulatok széthulltak. A katonai vezetők által adott utasításokat a katonák nem hajtották végre, már október 23-án sem. A rosszul felfegyverzett katonák barátságosan viselkedtek a felkelőkkel, legtöbbször kimaradtak a szovjetekkel vívott harcokból. A tűzértishti iskolások megtagadták a parancsot, mikor a Corvin közbe vezényelték őket. Az, hogy nyíltan átálltak a felkelőkhöz, ritkán fordult elő, mert nagyon kockázatos volt.

Október 28-án újabb válsághangulat alakult ki. Egyes tisztek, akik harcoltak a forradalmárok ellen, a felelősségre vonás elől a szovjeteknél kerestek menedéket. Mások viszont elfogadták az új viszonyokat, részt vettek a nemzetőrség létrehozásában, munkájában, emellett saját forradalmi szervezeteket hoztak létre. A szovjet bevonulás hírére, november 1-én a katonai vezetők a fegyveres ellenállás mellett álltak, de november 4-én már parancsot adtak a fegyverletételre. Az utasítás némely egységhez nem jutott el, felvették a harcot a szovjetekkel, döntő többségük azonban ezt nem kockáztatta meg. A nemzetőrséghez vezényelt tisztek elsöktek a bázisokról, magukra hagyták a felkelőket.

Megtorlás a forradalom leverése után

A forradalom leverésekor Kádár Jánoséknak még nem volt eszközük a megtorlásra, néhány hétig a szovjet pártelnökség Budapesten tartózkodó titkos küldöttei irányították, s többnyire végre is hajtották a rendcsinálást. Volt, akiket lelőttek, másokat börtönbe szállítottak és kihallgattak, többeket deportáltak a Szovjetunióba. Ezzel egyidőben az ország területén karhatalmista osztagok szerveződtek, akik még a szovjet katonáknál is kegyetlenebbül bántak a lakossággal.

Decemberben a pártvezetés ellenforradalminak minősítette az eseményeket, betiltotta a forradalmi szervezeteket, statáriumot hirdetett és elkezdődtek a tömeges letartóztatások. A hatósági erőszak a társadalom egy részét nem törte meg, és országszerte tüntetésekkel tiltakoztak a diktatúra ellen. Több helyen sortüzet nyitottak a tüntetőkre. A legtöbb áldozat a salgótarjáni leszámolásnál esett el. Sokan vesztették életüket Egerben, Tatabányán, Budapesten, Miskolcon is. A börtönök megteltek, a korábban felszámolt internálótáborokat újra megnyitották. Az erősödő hatalom kiépítette a megtorlás intézményi feltételeit, létrehozta a népbíróságot. Ekkor szállították Budapestre a Nagy Imre-csoportot, s készítették elő perüket. A legkegyetlenebb időszak 1957 tavasztól 1959 végéig tartott, ekkor hajtották végre a kivégzések túlnyomó részét. A bosszúvágy 1960-tól alábbhagyott, de nem szűnt meg teljesen. Az utolsó kivégzés 1961 augusztusában történt, és 1963 áprilisában az ötvenhatos elítéltek többsége közkegyelemmel szabadlábra került. Akadtak azonban olyanok is, akik csak a 70-es évek második felében szabadultak.

A börtön után is folytatódott a megpróbáltatásaik, számos alkalommal diszkriminálták őket és családjukat, például munkahelyi elhelyezkedésnél, iskolai felvételnél.

Témajavaslatok:

- Néhány, olyan irodalmi művet lehetne ajánlani az érdeklődőknek, amelyek a forradalom idején születtek, vagy a történet ebben az időben játszódik. Ehhez az utolsó oldalakon található irodalmi ajánló is segítséget nyújt.
- A művészetek más területén is megjelenik 1956, annak szereplői, így a filmművészet, a zene, a festészet, a fényképészet is őrzi a forradalom emlékeit. Egy-egy területet kiválasztva, a jelenlévőknek kis kiállítást is összeállíthatunk, esetleg bejátszhatunk zenei részletet, s ezekről beszélgethetünk.

Irodalom ötvenhatban, ötvenhatról

Az irodalmat a forradalom alatt – hasonlóan 1848-hoz – a felfokozott magyarságtudat határozta meg. A hangulat főként a vers és a rövidpróza műfajaihoz illett. A napi változásokat megörökítő himnikus, krónikaszerű versek, valamint a politikai, erkölcsi, érzelmi aktualitásokra gyorsan reagáló publicisztikai írások születtek.

Az írók, újságírók a maguk eszközeivel igyekeztek megmutatni, feltárni, amit a hétköznapokban, a társadalmi környezetben megéltek, hatással volt rájuk. Nagy érdemük, hogy annak ellenére születtek meg alkotásaik, hogy a politikai környezet veszélyes volt, mégis hangot adtak gondolataiknak, véleményüknek arról, ami az embereket foglalkoztatta. Déry Tibor 1956 nyarán a Petőfi Körben elmondott felszólalásának témája volt, hogy embertársai többségének szabadságát a társadalom veszélyezteteti leginkább. Ezzel elérte, hogy kizárták a kommunista pártból.

Megfigyelhető többféle írói magatartás is, a megrendült kommunisták lelkipurdalásról tanúskodó költeményeket, prózákat írtak, a népiek pedig érvelő és optimista publicisztikát. A forradalom ihlette versek egy része nem kiemelkedő esztétikai érték, sok bennük az ismétlődő elem, a frázis, túlfűtve érzelemmel. A forradalmat üdvözlő versek sajátossága a magyarság és a szabadságvágy. Az elnyomók iránti gyűlölet és az ünnepélyesség együtt jelenik meg a művekben, ilyen a forradalom idején legelterjedtebb vers a *Piros a vér a pesti utcán*. A kiontott vér, a megszakadt, fiatal élet a költők, írók gyakori témája ezidőben. Az ifjúság a forradalom jelképe lett.

A bukás után az emlékező versek nem csak az eseményeket írják le, hanem értékelnek is. Szűk körhöz juthatott csak el, nekik lelki vigaszt, a feszültség feloldását jelentették ezek a művek, melyeknek többsége periratok bűnjeleként maradt fenn. A krónikaversekhez sorolhatók a röpiratként terjesztett politikai vitaversek is, melyek Kádár János nyilatkozataira reflektálnak. Ilyen Justus László *Beszélgetés a miniszterelnökkel* című verse.

Az irodalmi publicisztika 1956-ban magas színvonalra emelkedett. A forradalmi rövidpróza új műfajával azok az írók jelentkeztek – például Tamási Áron –, akik a nemzet létkérdéseit az aktualitásokhoz tudták kapcsolni, és mindezt röviden, hatásosan, érzelmekre hatva. Minőségi publicisztikát az Irodalmi Újság, az Igazság, az Új Magyarország és a Magyar Szabadság lapjain olvashattak az irodalomkedvelők.

Ötletek a filmnézés utáni beszélgetéshez

A vetítés után beszélhetünk a film készítésének körülményeiről, miért tiltották be, milyen volt a nemzetközi fogadtatása, és a rendező szándékáról, hitvallásáról a maradás és a hazaszeretet mellett. Megemlíthetünk néhány művészt, akik kivándoroltak, s alkotásaikban emléket állítanak a forradalomnak.

Témajavaslatok:

- A filmben szereplő karakterek sokféle életutat, emberi jellemet mutatnak be. Mi a véleménye a nézőknek? Mennyire tudtak azonosulni velük vagy mi az, ami ellenszenvet váltott ki belőlük?
- Mely képsorok, jelenetek hatottak leginkább a nézőkre? Attól függően, hogy milyen korosztály érkezett a vetítésre, beszélhetnek a saját élményeikről, vagy a családban hallott történetekről, hogyan élték meg a forradalom, illetve az utána következő időszakot?
- Gondoljuk tovább, mi történhetett Danival, megbánta-e döntését vagy megtalálta a számítását az életben, esetleg csak sodródott tovább a hétköznapiakban? Mit gondolnak a nézők, jól döntött-e, hogy itthon maradt?
- Hogyan élték meg az egyes emberek ezt a nehéz időszakot? Mi volt az oka, amiért sokan elhagyták az országot? Akik viszont maradtak, miért dönthettek így?
- Mit hallott az akkori időszakra jellemző besúgásokról, feljelentésekről, megfigyelésekről?
- A filmben az édesanya kéri Danit, hogy üzenjen a rádión keresztül, miután átért a határon. Hallottak-e a Szabad Európa Rádióról, ami lehetőséget adott arra, hogy kódolt üzenetben hírt adjanak magukról a disszidálók? Ismernek-e olyan dalokat, amelyek a népszerűek voltak ebben az időszakban, melyeket sokszor küldtek az itthon maradóknak?

A forradalom leverése után sokan elhagyták az országot. Miért mentek el, hol telepedtek le, hogyan boldogultak a választott országokban?

A forradalom leverése után, 1956 novembere és 1957 májusa közt közel kétszázezren hagyták el az országot, főként az osztrák határon keresztül. A legtöbben tovább utaztak, főként az Egyesült Államokba, Kanadába, az Egyesült Királyságba, az NSZK-ba, Ausztráliába, a világ sok országába szétszóródva telepedtek le. A távozók csaknem kétharmada férfi volt, többségük 15 és 40 év közötti. A kivándorlók leginkább egzisztenciális okból mentek el, voltak, akiknek a politikai megbélyegzettségéből lett elégük, másokat hajtott a szabadságvágy. Kedvező volt a fogadtatásuk, és a kiemelkedő nemzetközi segítségnyújtás eredményeként, sokukat sikerült integrálni a befogadó országok társadalmába. A munkaerő iránti emelkedő igény jelentősen javította az esélyeiket, az egészséges és képzett fiatalok gyorsan találtak munkát. Sokan fontosnak tartották a továbbtanulást. Volt, aki politikai tevékenységét tovább folytatta az emigrációban is. A nyugati országokban együttérzéssel, szimpátiával fogadták a brutális katonai fellépés miatt hazájukból menekülő magyarokat. Attól sem kellett tartania ezeknek az államoknak, hogy ellenséges tevékenységet folytatnak majd, hiszen a kommunizmus ellen harcolt többségük.

A Kádár-rendszer 1963-tól támogatta a magyarok hazalátogatását, sőt hazatérésüket is, ám a legveszélyesebb „ellenforradalmárookra” ez nem vonatkozott, ők csak 1989 után léphették át az országhatárt.

A magyar államvédelem egyik feladata volt az ő megfigyelésük, beépültek az emigránsok közé. Igyekeztek megakadályozni a kapcsolattartást a hazai „reakcióval”, megpróbálták egymás ellen fordítani az általuk veszélyesnek tartott vezető egyéniségeket. A hírszerzés által megfigyelt jelentősebb szervezetek közt volt a Magyar Szabadságharcos Szövetség, a Szabad Magyar Egyetemisták Nemzetközi Szövetsége, a Magyar Írók Szövetsége Külföldön és a Nagy Imre Politikai és Társadalmi Intézet.

A Magyarok Világszövetségén keresztül a lojális szervezetek munkájában résztvevő emigránsokat még támogatták is.

Milyen szimbólumok jellemzik az 1956-os forradalmat?

A forradalomhoz – más kiemelkedő eseményekhez hasonlóan – elválaszthatatlanul kapcsolódnak jelképek, az emberek számára közérthető, érzéseiket kifejező szimbólumok. A nemzeti zászló már a 19. század óta a magyarok függetlenségi vágyát, nemzeti elkötelezettségét jelképezte. Sokan nehezen fogadták el, hogy a diktatúra idején sarló-kalapácsos címer került a zászló közepére, ami a munkás-paraszt hatalomra volt egyértelmű utalás. A felkelők a Szovjetuniótól való függés és a diktatúra idején megélt sérelmek miatt valami gesztusra vágytak, ezért a nemzeti zászlóból a „Rákosi-címert” kivágták, s a lyukas lobogó jelképezte a szabadságvágyukat. A magyar zászló közepén a lyukkal napjainkig a forradalom legfőbb tárgyi jelképe.

A forradalom idején a Parlamentbe átköltöztetett központi rádióadón a leggyakrabban hallható zene Beethoven Egmont-nyitánya volt. Ennek oka az volt, hogy nem állt rendelkezésre szélesebb választék zeneművekből, így sokszor ismételték ezt a darabot, ám az ünnepélyes hangzása miatt jól is illett az események szellemiségéhez. A Kádár-kor idején – miután egy hangzó szimbólummá lett a nyitány –, amennyire lehetett, igyekeztek kerülni a lejátszását.

Ha nem is szimbólumok, de sokakat a forradalom utáni időszakra emlékeztetnek azok a dalok, melyeket a rádióadókon keresztül a kódolt üzeneteik mellett küldtek egymásnak az elszakadt családtagok. Ilyen dal a Hollós Ilona előadásában megismert *Ahogy lesz, úgy lesz* című dal. Eredetileg Doris Day énekelte Hitchcock 1956-ban bemutatott filmjében, G. Dénes György fordította magyarra.

A dal refrénje:

*„Bárhogy lesz, úgy lesz,
a jövőt nem sejtetem,
A sors ezer rejtelem...
Ahogy lesz, úgy lesz!
Bárhogy lesz, úgy lesz!”*

A másik dal, melyet szintén sokszor lehetett hallani – természetesen titokban – a *Honvágydal*, Boros Ida előadásában. Szintén amerikai az eredeti dal, Dean Martin előadásában vált ismertté, s ennek nyomán Gommermann István írt hozzá magyar szöveget. A hangfelvétel 1956. október 23-án készült a Magyar Rádióban, hamar népszerű lett, gyakran játszották is, a kivándorlási hullám megfékezése érdekében. A dal előadója és szövegírója is külföldre szökött 1956 szilveszterén, ekkor a dalt levették a műsorról, és új hangfelvételt készítettek Hollós Ilona előadásában. A Boros Idával készült hangfelvételt ekkortól csak a Szabad Európa Rádióban lehetett hallani.

Részlet a dalból:

*„Oly távol, messze van hazám,
Csak még, még egyszer láthatnám,
Az égbolt, felhők, vén hold, szellők,
Mind róla mond mesét csupán.*

*A sorsom jó vagy rossz nekem,
Itt minden, minden idegen,
Más föld, más ég, más táj, más nép,
Óh bár csak otthon lehetnék.”*

KVÍZ

- 1. A film első kockáin Dani milyen jelmezbe öltözve járja a bérház lakásait?**
 - a) angyal
 - b) krampusz
 - c) Mikulás
- 2. Milyen újságot árul a rikkancs a pályaudvaron?**
 - a) Budapesti Napló
 - b) Forradalmi Hírek
 - c) Magyar Népsport
- 3. A vonaton utazók egyike fogadalmat tesz: „Esküszöm, ha túl leszek a határon, soha többet ...” Hogy folytatódik a mondat?**
 - a) „... nem fogok hazudni.”
 - b) „... nem iszom.”
 - c) „... nem fogok vonatozni.”
- 4. Melyik országba szeretnének átszökni a disszidáló utasok?**
 - a) Olaszország
 - b) Jugoszlávia
 - c) Ausztria
- 5. Mi a neve a határmenti szállodának, ahol várják a teherautót, amivel átviszik őket a határon?**
 - a) Lövér Hotel
 - b) Szikra Hotel
 - c) Hotel Arizona
- 6. A szálloda zenekara szórakoztatja a várakozókat, az alábbiak közül melyik slágert játszzák?**
 - a) Nagy utazás
 - b) 2x2 néha 5
 - c) Meseautó
- 7. Hol találja meg apját Angeli Gyuri, akivel hosszú idő után, a határmenti városban találkozik?**
 - a) termelőszövetkezetben
 - b) vasútállomáson
 - c) autómosóban
- 8. Ki alakítja Kapást, aki feljelentette, börtönbe juttatta korábbi munkatársát, Gyuri apját?**
 - a) Kern András
 - b) Végvári Tamás
 - c) Újlaki Dénes
- 9. A zongorista egy indulót kezdett el játszani, ez volt a jel, hogy felszállhatnak a teherautókra. Melyik volt ez a zeneszám?**
 - a) Egmont nyitány
 - b) Radetzky induló
 - c) Rákóczi induló
- 10. Mi volt az a gondolat, ami a rendezőt foglalkoztatta, hogy ilyen témájú filmet készítsen?**
 - a) „Szembe kell szállni a világgal, megmutatni, mire vagy képes más országban.”
 - b) „Ez az én országom, itt akarok élni. Nem tudok innen elmenni.”
 - c) „Jobb külföldön, szabadon, hazugság nélkül élni.”
- 11. Kinek a kisregénye volt a film forgatókönyvének alapja?**
 - a) Déry Tibor
 - b) Mészöly Miklós
 - c) Mezei András
- 12. Milyen díjat nyert el a film a Cannes-i Filmfesztiválon?**
 - a) Fipresci-díj
 - b) Arany Pálma
 - c) Ezüst Medve

(Megoldókulcs: 1–b, 2–c, 3–a, 4–c, 5–b, 6–b, 7–c, 8–a, 9–c, 10–b, 11–c, 12–a)

A KönyvtárMozi foglalkozásra való felkészülést segítő, valamint a film témájában megjelent dokumentumok listája

Mezei András: Szerencsés Dániel (Atheneum Kiadó)

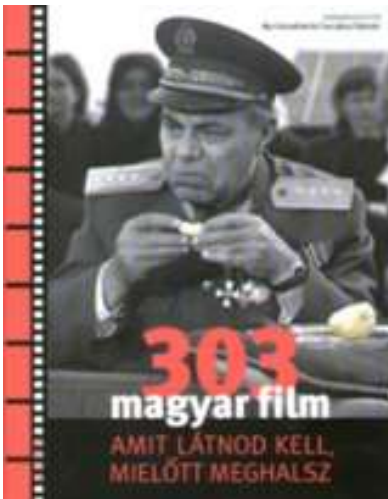
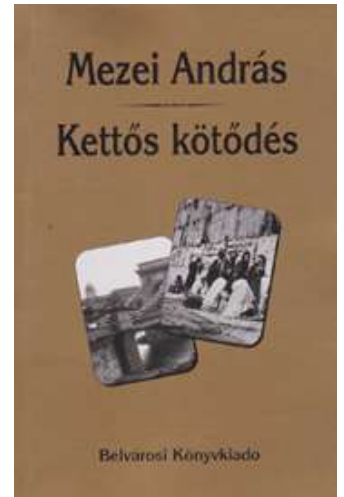
„Ötvenhat regénye; a forradalomban álló, a levert forradalmat elszenvedő ország regénye; a százezrével felkerekedő ország regénye; a nyugatra készülődés regénye azokból az időkből, amikor a fél ország felkerekedett, ki álomtehergépkocsin, ki álom-vonatszerelvényen, amely hipp-hopp, elviszi Bécsbe és ott ébred fel, a Hauptbahnhof hatalmas, modern csarnokában, szabad földön, az újjáébredés, a dőzsölés, a bőség, a szaturnália küszöbén.” (Határ Győző)

Szerencsés Dániel és a barátja, Gyuri 1956-ban úgy döntenek, hogy elhagyják az országot. El is jutnak a nyugati határig, ahol a megbeszélés szerint egy szállodában kell megvárniuk a teherautót, amely átviszi őket Ausztriába. A menekülőkkal telezsúfolt szállóban még utoljára feltehetik maguknak a kérdést: menni vagy maradni? (www.libri.hu)

Mezei András: Kettős kötődés (Belvárosi Kiadó)

„Kettős kötődésem lényege a zsidó, a keresztény, a magyar és az izraeli szép különbségekben való azonosság feltalálása. Esszé? Műfaját tekintve az, de számomra létdráma. - Létezik rajtam kívülálló erő, tapasztalom, mely szigorral és hűséggel vezet minden eltévelyedésemén keresztül vissza önmagamhoz. Ki vagyok én? Ő birtokolja a gondolható gondolat és a szavak előtti létlényegben nyugvó nehéz igazat. Szeretné, ha annak megközelítése sikerülne nekem.” (Mezei András)

(www.libri.hu)

303 magyar film, amit látnod kell, mielőtt meghalsz – szerk.: Bori Erzsébet, Turcsányi Sándor (Gabo Kiadó)

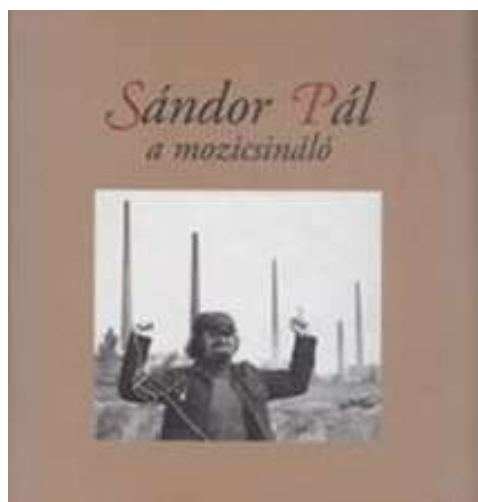
A szerzők szerettek volna kedvet csinálni, bemutatni kedvenceiket. A 303 magyar film, amit látnod kell, mielőtt meghalsz filmrajongók számára alapmű. De aki csak alkalomadtán néz meg egy magyar filmet, az is garantáltan nagy élvezettel lapozza majd végig a könyvet. A kötet időrendben sorolja fel a legfontosabb magyar filmeket, az 1916-os *Obsitostól* a 2005-ös *Herminamező - Szellemjárásig*. Szinte minden filmhez színes fotóillusztráció tartozik. Ha úgy tetszik, a posztmodern eklektika jegyében került itt egymás mellé művészfilm és tévészeria, veretes remekmű és könnyű darab, a történelmi és nemzeti önismeretet emelő dokumentumfilm és szerencsésen letűnt korokat fényező zenés-táncos agitka. Gyerekkori kedvencek, fiatalságunk meghatározó

mozgóképei, tisztelgés nagy alkotók előtt, s az ifjú titánok munkái, akik már javában dolgoznak a magyar film fényes jövőjén. Akár kedvenc magyar filmjeiről szeretne többet megtudni, akár azt szeretné eldönteni, mit nézzen meg este, ez a kötet nélkülözhetetlen olvasmánynak fog bizonyulni. Bármely oldalon is üti fel a könyvet, talál néhány olyan részletet, amelyek egész biztosan meg fogják lepni. (A könyvben a *Szerencsés Dániel* című filmről is lehet elemzést olvasni.) (www.libri.hu)

Magyar filmek 1896 – 2021 – szerk. Gelencsér Gábor, Murai András, Pápai Zsolt, Varga Zoltán (MMA Kiadó)

Az első összegző és áttekintő magyar filmtörténet - lexikon formában. Összesen 516 szócikkben 269 magyar rendező valamennyi filmtípust képviselő alkotását 15 szócikkíró ismerteti.

A kézikönyv a filmeket bemutatásuk időrendjében, a korszak hazai és nemzetközi trendjei, valamint a politikai hatások kontextusában vizsgálja. A műveket egyedileg elemző-értelmező szócikkek hatásuk és jelentőségük szerint tárgyalják az alkotásokat, egyúttal adott rendező életművét és a magyar film alakulástörténetét is összefüggéseikben láttatják. A könyv fontos olvasmány a laikus érdeklődők, a témával egyetemi szinten foglalkozók és a szakma képviselői számára. (www.libri.hu)

Sándor Pál a mozicsináló – szerk. Kelecsényi László (MFFA)

„(...) Annyira hatott rám a mozi. Tulajdonképpen, ami a legérdekesebb volt számomra, hogy amit a vászonra vetítettek, arra a közönség, egy közösség együtt, egyszerre reagált. Jó volt ott lenni egy teli moziban. Akkor teli voltak a mozik. A mai napig az orromban van az olajos padlónak a szaga, és a mai napig hiányzik nekem a 3-4 perccel előbbi csengetés, mielőtt vége van a filmnek, hogy mindenki engedje el azt, aki mellette ül, főként, hogyha nőnemű az illető. Már úgy, hogyha különeműek. Amiért felszippantott engem a csodálatos örvény, ami a filmszakma, az a mozi. (...)” (Részlet a könyvből) (www.regikonyvek.hu)

Kérdések és válaszok 1956-ról – szerk. Varga Eszter (Mundus Kiadó)

Miért omlott össze a hatalom? Hány napot ért meg Nagy Imre koalíciós kormánya? Hogyan zajlott a szovjet bevonulás? Hányan és hová emigráltak a forradalom leverése után? Miért forradalom ötvenhat? Kérdések és válaszok sorozatunk e darabjával olyan, új szemléletű, áttekintő munkát vehet a kezébe az olvasó az iskolában és azon kívül egyaránt, amelyből megbízhatóan tájékozódhat e máig lezáratlan és nehezen feldolgozható időszakról, az 1956-os forradalom és szabadságharcról. A benne helyet kapott írások mellett, hogy a jobb megértést elősegítendő felvázolják az előzményeket és a háttérben zajló eseményeket is, a legfontosabb mozzanatokra koncentrálva, az objektivitáshoz ragaszkodva foglalják össze dióhéjban a történeteket, megkísérelve értelmezve bemutatni a magyar történelem e jelentős eseményét. Egyértelmű választ kaphatunk egyebek közt azokra a gyakran felmerülő kérdésekre, hogy hol maradt az amerikai segítség, hogy hívta-e valaki a szovjet csapatokat, hogy hogyan lett az ellenforradalmi bandák támadásából népünk dicsőséges felkelése. Ugyancsak foglalkozik a kötet a közbeszédben megőrződött mítoszokkal, kitér mindazokra az ikonikus alakokra, elhíresült idézetekre, helyszínekre és szimbólumokra, melyeket 56-hoz kötünk, de még azt is megtudhatjuk, milyen vicceket meséltek, forradalmi flash mobokat szerveztek az emberek. (www.libri.hu)

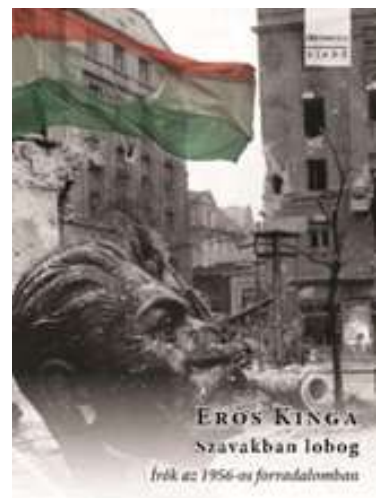
Vérrel virágzó 1956 – ötven magyar költő versei – szerk. Benke László (Hét Krajcár)

„Lassan már azokat is ráncosodni, kopaszodni, deresedni látjuk, akik azokban a napokban-hetekben születtek: 1956 októberében, novemberében látták meg a fényesen fellobbanó, majd gyorsan halványuló napvilágot s a vérrel virágzó kis Magyarországot. Akik pedig már elég nagyok voltak akkoriban, hogy maguk is felkeljenek, megmozduljanak - ha kellett fegyvert fogjanak - a szabadság hirtelen rájuk szakadt, szédítő mámorában, azok, ha élnének is még, ki tudja, meddig. Hullanak a tanúk, vesznek az emlékek, kezd a távolság ködébe veszni 56 tüze-lángja. Ott dereng még a láthatáron, világít is talán, de hevíteni alig hevít. De amit a költők, a milliókkal érzők versbe mentettek a forradalom tüzéből, az ma is parázslík, az ma is melenget. És ma is reményt ad a reménytelenségben, gyógyító hitével táplál

jövőtlenységünk dermedtségében.” (Varga Domokos) (www.libri.hu)

Erős Kinga: Szavakban lobog – Írók az 1956-os forradalomban (Orpheusz Kiadó)

„Csodálatos dolgok voltak a forradalomban”; „Tíz óra körül lehetett. Sötét volt. Odajött egy férfi, egy rézdarabot tartott a tenyerében, és azt mondta, ez a Sztálin-szobor füle, és 100 forintért eladó”; „Hirtelen mindenki minden fontos dologban egyetértett”; „Az Astoriánál hatalmas felfordulás fogadott, akkor láttam életemben először halottat. Újsággal takarták le”; „Január elején elhatároztuk egy fiúval, hogy lelépünk”; „Az osztrák csendőrök megöleltek bennünket, s rögtön vittek buszokkal Eisenstadtba” - ezek a mondatok nem egyetlen ember emlékei, hanem sokaké. Mindezidáig nem készült olyan kiadvány, amely egy kötetben, egységes szempontrendszer szerint gyűjtötte volna össze az 1956-os forradalomban részt vevő írók élményeit arról, hogy mit és hogyan éltek át azokban a napokban. A *Szavakban lobog - Írók az 1956-os forradalomban* című kötetben azoknak az íróknak a visszaemlékezései olvashatók, akikkel Erős Kingának 2016-ban sikerült személyesen találkoznia, és hosszú beszélgetések során megosztották vele emlékeiket: Ágh István, András Sándor, Bertók László, Buda Ferenc, Ferdinandy György, Gömöri György, Makkai Ádám, Nagy Pál, Papp Tibor, Pomogáts Béla, Sárközi Máttyás, Szalay Károly és Tóbiás Áron. A forradalom narratíváival párhuzamosan tizenhárom izgalmas, egyedi életút is kirajzolódik e könyv lapjain; tizenhárom nézőpont és megannyi emlék került felszínre a beszélgetések során, melyek mindnyájunkat hozzásegítenek ahhoz, hogy mélyebben megértsük múltunkat, s így jelenünk talaján is biztosabban álljunk. (www.antikvarium.hu)

Rác János: Magyarországról jöttünk, mesterségünk címere: életrevalóak – Ötvenhatos menekültek. Interjúkötet (Magyar Napló Kiadó)

Az 1956-os menekültek ügye sok esetben a történészek szakmai kérdésének tűnhet az olvasók szemében. Ám ennél sokkal összetettebb, azt is mondhatjuk, személyes és egyedi történeteket kínálunk jelen kötetünkben. Ezúttal nem egy súlyos monográfiával, hanem egy olvasmányos interjúkötettel emlékezünk a hatvan évvel ezelőtti történetekre: az egykori magyar ötvenhatos emigránsok elbeszéléseiből ismerhetjük meg az eseményeket. Nem kiragadott részleteket, hanem teljes életutakat nyújtunk, ezért több esetben szembesülhetünk mindazzal, amelyet az egyes visszaemlékezők a Rákosi-rendszerben átéltek: megkülönböztetés, tanulmányok folytatásának problémája, családok

meghurcolása. S mindeközben az így felnövő fiatalok egy percre sem adták fel. Küzdeni tudásuk, életrevalóságuk, hitük táplálta az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc lángját is. Ezt vitték magukkal Nyugatra. Nemcsak arra kellene emlékeznünk, hogy mennyi segítséget kaptak külhonba szakadt honfitársaink, hanem arra is, hogy mit vittek magukkal. Tehetségük, szorgalmuk, megtörhetetlen reményeik sokszor álmétkodásra készítették a befogadó államokat is. S az ötvenhatos magyarok többsége hihetetlen alkalmazkodóképességről tett tanúbizonyságot: igyekeztek minden helyzetben megtalálni a lehetőségeket a boldogulásukhoz. Nem véletlenül állították az Amerikai Egyesült Államokban, hogy a legnagyobb menekültek érkeztek hozzájuk. Ezen kötet interjúi eme kiváló nemzedéknek állítanak emléket, akik pótolhatatlan őrök hagytak maguk után, amikor arra kényszerültek, hogy elhagyják hazájukat. (www.libri.hu)

Ferdinandy György: Fekete karácsony (Magyar Napló Kiadó)

1956 őszén, a vérbefojtott forradalom után, közel kétszáz ezer menekült hagyta el az országot. Közöttük húsz ezer diák. Az ő sorsukat követik nyomon ezek az első személyben megírt történetek. A menekülttáborokban, az első idők keserves próbálkozásai után, a hontalansággal való egyre véglegesebbnek tűnő szembesülések éveiben. A családalapítás? Az idegen asszony és a magyarul nem beszélő gyerekek? Mindebből vajmi keveset örökített meg a magyar irodalom. Mik voltunk, mit akartunk, mielőtt a semmibe hulltunk? Ferdinandy Györgynek, mióta csak útnak indult, minden lépése hazafelé vezetett. /Ciro Alegria/. Harminc év története, egy olyan író szemével, aki végigszenvedte ezt a három keserves évtizedet. De lehetséges-e a hazatérés, vagy 1956 száműzöttje véglegesen egy idegen világban fejezi be az életet? Ezzel a kérdéssel fejeződik be a száműzöttek története. (www.libri.hu)

Kertész Ákos: A Nap utcai fiúk (Ab Ovo)

Kertész Ákos egyszerre kedvesen romantikus, olykor mulatságos, izgalmas, sodró lendületű regénye végső kicsengésében megrázóan tragikus képet fest az 1956-os forradalom és fölkelés kamaszaldozatáról. Egy harcoló kamaszcsoport igaz történetében a Nap utcai fiúk életével, hiszékenységgel, bátorságával, és sokszorosan fájdalmas halálával állít maradandó emléket a huszadik század második fele Nagy Magyar Ábrándjának. A mi hazai, sőt, pesti kisvilágunkból ki sem lépve világméretű problémát érint: a kamaszok, a gyerekek fölhasználhatóságát a világpolitika fegyveres összezapásaiban. És őket a legkönnyebb föláldozni... (www.libri.hu)

Szakonyi Károly: Bolond madár (Magvető)

Sámson Tamás, az egyetemről kirekesztett fiatalember N. kisvárosban megismerkedik Bellával, a különös sorsú lánnyal, de szerelmi viszonyukat a kor eseményei titokzatosan félbeszakítják. A regény hőse azonban találkozik az igazi nagy szerelemmel is. Vali életre szóló kapcsolat lehetne, de a hazugság és megalkuvás légkörében a körülmények hatalma erősebbnek bizonyul a két fiatal akaratánál... Az erős atmoszférájú történet mögött kirajzolódik az éltető háttér: a kíméletlen esztendőktől fogva a politikai szenvedélyek kitörésének - 1956 őszének - idejéig. Szakonyi Károly egy Jules Renard-idézetet írt fel könyve mottójául: „Képzeletem emlékeztet” - hiszen az élmények ereje felér a fantáziáéval, ha olyan korból származnak, mint közeli múltunk. (www.regikonyvek.hu)

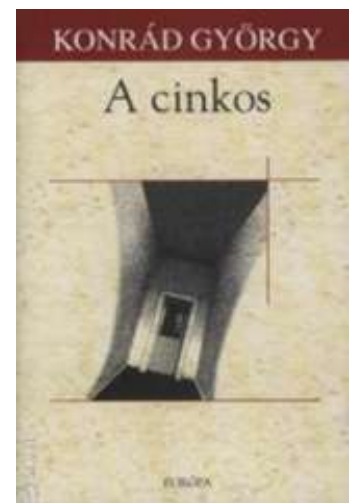
Déry Tibor: Szerelm és más elbeszélések (Fapadoskönyv Kiadó)

Maga a kötet – a szerző börtönből szabadulása után elsőként – 1963-ban jelent meg. Részben 1950–56 közötti írásokat tartalmaz, de a legfrissebb, a forradalmat követő élmények feldolgozása is helyet kap benne. Közülük is tévéjáték formát öltött egy, a *Philemon és Baucis* című történet. Ebben tömör, szikár jelenetekből bontakozik ki két öreg több évtizedes kapcsolatának minden rezdülése. De valamennyi novella – a műfaj követelményeinek megfelelően – erőteljes és képszerű. Némelyikben az ironia, sőt a szarkazmus játssza a főszerepet (*Vidám temetés*), másutt a tragikum (*A tehén*) vagy éppen a líra (*A fehér pillangó*) kap nagyobb hangsúlyt. A cirkusz mámoros, játékba belevadult gyerekei fenyegetően hatnak. A fanyarul humoros *Libikókában* az író pergő párbeszédekkel jellemzi hol a félfelnőtt fiatalokat, hol a disszidensek IKKA-utalvánnyal sorban álló

hozzátartozóit. (www.bookline.hu)

Konrád György: A cinkos (Európa Könyvkiadó)

A könyv szemléletmódjában, stílusában az író korábbi regényeihez kapcsolódik (*A látogató*, *A városalapító*), de eseménydúsabb amazoknál. Ténylegesen mintegy öt évtized magyarhoni testi-lelki történéseit dolgozza fel öt részre tagoltan. Az első rész helyszíne a bolondokháza, ahol a hős folyamatos hallucinációi során idézi fel a múlt pillanatait: nagypolgári családját megtagadva kerül az illegális munkásmozgalom közelébe, lebukik, s munkaszolgálatra a frontra küldik, ahol élete kockáztatásával átszökik a szovjet csapatokhoz. A Vörös Hadsereg tisztgyegetében tér vissza hazájába, bekapcsolódik az újjáépítés munkájába és a kommunista hatalomátvétel manővereibe, rövidesen azonban egy kirakatper szereplője lesz, szabadulása után Nagy Imre oldalára áll, s lelkesen támogatja őt 1956 novemberében is. Így következik az újabb ítélet, a csak kis híján elkerült kötélt, hogy a nagy kompromisszum során aztán politikai ambícióit tudományosakra cserélje fel, de végül mégis beleroppan az alkuba: egy bolondokházában ébred rá karakterének, sorsának ellentmondásaira. A regény utolsó része a Búcsú, amely az első részben megismert Intézet nyugalma hozza vissza, az ágyat, ahonnan nem muszáj fölkelni, szaladok oda, ahol csengőszóra eszem. Vissza a hozzám hasonló bolondok közé, ahol létem nem kérdéses. A regénynek erre a vázára tapad az ezernyi megtörtént vagy megtörténhető eset. Az epizódoknak ebben a tengerében próbál eligazodni a főhős, aki semmi mást nem csinál, csupán hallgat, máris cinkosa az eseményeknek, ezeket az eseményeket előidéző embereknek. Innen a regény címe és fő mondanivalója. Filozófiai reflexiókkal tűzdelt politikai pikareszk regény Konrád műve, amely hatalom és morál kibékíthetetlennek látszó ellentétére feszíti ki gazdag mintázatú anyagát. (www.libri.hu)

Kertész Imre: Az angol lobogó (Magvető Könyvkiadó)

Az angol lobogó története '56-ban játszódik, de az előzmények közvetlenül a háború végére nyúlnak vissza: abba a korba, amikor a *Sorstalanság* főhőse visszatér Magyarországra. A remény, az újrakezdés időszaka ez, de - mint tudjuk -, az eufória hamar véget ér. A novella elbeszélője egy lapnál helyezkedik el újságíróként, de közben rájön: ilyen körülmények között az újságírás lehetetlen - törvényszerű hát, hogy egy szűkebb, intimebb világba: a művészethez menekül, elsőként Wagner operáihoz és Thomas Mannhoz, aki ebben a korban is segít „fehérek közt európainak” maradni. Maga is írni próbál, de az alkotás szintén értelmetlenné válik ebben a torz világban. Az írás kulcsjelenete, mikor a lefüggönyözött fekete autók után, az '56-os események legvégén megjelenik (nyilván fejvesztve menekülő diplomatákkal) egy angol

lobogóval leterített dzsip - és a járókelők, eleinte szórványosan, félénken, de a végén egyre erősebben

elkezdenek tapsolni. S erre a kocsiból egy (szarvasbőrkesztyűs!) kéz válaszol: „integetés volt ez, baráti, üdvözlő, tán egy kissé részvételi mozdulat, mindenesetre fenntartás nélküli helyeslést tartalmazott, és mellesleg a szilárd tudatot is, amivel ez a kesztyűs kéz nemsokára a repülőgépről a betonra vezető lépcső korlátját tapintja majd, hazaérkezve a távoli szigetországba”. A történet nemcsak egyszerű anekdota, hanem a múlt e pillanatának talán legkifejezőbb metaforája. Kertész Imre egész prózaművészetét jellemzi, hogy mindig megtalálja azt a pillanatot, azt a jellegzetes mozdulatsort, azt a felszín alatt rejtőzködő titkot, mely mások (talán mindannyiunk) számára észrevétlen marad. (www.libri.hu)

Felhasznált irodalom, forrásjegyzék

- https://hu.wikipedia.org/wiki/Szerencsés_Dániel
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Sándor_Pál_\(rendező\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Sándor_Pál_(rendező))
- <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/sandor-pal-filmrendezo-80-eves>
- <https://nfi.hu/hu/alkoto/sandor-pal>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Mezei_András
- https://szepiroktarsasaga.hu/tagok/mezei_andras.349.html?pageid=973
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Tóth_Zsuzsa_\(forgatókönyvíró\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Tóth_Zsuzsa_(forgatókönyvíró))
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Bíró_Zsuzsa
- <http://www.filmkultura.hu/regi/2003/articles/profiles/birozs.hu.html>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Ragályi_Elemér
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Szakács_Györgyi
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Selmeczi_György_\(zeneszerző\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Selmeczi_György_(zeneszerző))
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Péter
- <https://www.vigszinhaz.hu/person.php?mid=9e15WddLYAHhQN8SFx3XAO>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Zsótér_Sándor
- <http://hollosizsolt.hu/index.php?waction=ext54>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Margitai_Ági
- <https://szinhaz.org/multidezo/2017/07/12/jobb-ha-tobb-szor-jon-divatba-az-ember-80-eves-lenne-margitai-agi/>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Bodrogi_Gyula
- <https://sokszinuvidek.24.hu/mozaik/2022/04/15/bodrogi-gyula-vadasz-vadaszat-szuletesnap/>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Földi_Teri
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Törőcsik_Mari
- <https://nemzetiszhaz.hu/muvesz/torocsik-mari>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Garas_Dezső
- <https://nemzetiszhaz.hu/muvesz/garas-dezso>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Kern_Andás
- <https://www.mafab.hu/people/andras-kern-54366.html>
- <https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/szerencses-daniel>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Államvédelmi_Hatóság
- <https://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/31050/hollos-ilona/ahogy-lesz-ugy-lesz-whatever-will-be-will-be-zeneszoveg.html>
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Honvágydal_\(Heimweh\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Honvágydal_(Heimweh))
- https://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/40348/kovacs-kati/oly-tavol-messze-van-hazam-zeneszoveg.html
- Filmévkönyv, 1982 : a magyar film egy éve / szerk. Karcsai Kulcsár István, et. al. – Budapest, Magyar Filmintézet, 1983. – p. 48-51.
- Magyar filmek 1896-2021. – Budapest, MMA, 2021. p. 474-476.
- 303 magyar film, amit látnod kell, mielőtt meghalsz. – Budapest, Gabo, 2007. – p. 190.
- Kármentő Éva: Muszter. Kis magyar család- és filmtörténet a vágóasztal mellől. – Budapest, Múlt és jövő, 2017. – p. 250-251.
- Kérdések és válaszok 1956-ról / szerk. Varga Eszter. – Budapest, Napvilág Kiadó, 2015. – p.16, 17, 19, 20, 34, 58, 64, 80, 81, 101, 123, 126, 158, 165.

- Balogh Gyöngyi, Gyürey Vera, Honffy Pál: A magyar játékfilm története a kezdetektől 1990-ig. – Budapest, Műszaki Könyvkiadó, cop. 2004. – p. 248.

Képek

- <https://port.hu/galeria/galeria/movie-2326?openwith=99862>
- <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/sandor-pal-filmrendezo-80-eves>
- <https://www.facebook.com/mezeiandras1930/>
- <http://www.filmkultura.hu/regi/2003/articles/profiles/birozs.hu.html>
- <https://nfi.hu/hu/alkoto/ragalyi-elemer/fullcredits>
- <https://szinhaz.org/csak-szinhaz/csak-szinhaz-budapest/2020/03/06/most-a-jojonket-eljuk-fel-a-katona-tervezoi-valaszoltak/>
- <https://magyaropera.ro/tarsulat/selmeczi-gyorgy>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Péter#/media/Fájl:Rudolf_Péter.jpg
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Zsótér_Sándor
- <https://szinhaz.org/multidezo/2017/07/12/jobb-ha-tobb-szor-jon-divatba-az-ember-80-eves-lenne-margitai-agi/>
- <https://nemzetiszhaz.hu/muvesz/bodrogi-gyula>
- <https://port.hu/galeria/foldi-teri/person-15810?openwith=108897>
- <https://nemzetiszhaz.hu/muvesz/torocsik-mari>
- <https://www.mafab.hu/people/dezso-garas-82377.html>
- <https://www.vigszinhaz.hu/person.php?mid=ULS72fusXHXX6R>
- Plakát: <https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/szerencses-daniel>

A források megtekintésének dátuma: 2022.04.15.